

Aneta Suchoń¹

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Wybrane prawne instrumenty rozwoju agrologistyki

Wstęp

Pojęcie agrologistyki jest pojęciem stosunkowo nowym. Prof. B. Klepacki określił ją jako „działalność obejmującą organizację, planowanie, kontrolę i realizację przepływu towarów rolno-spożywczych od miejsca wytworzenia surowców rolnych, poprzez kanały związane z ich skupem, magazynowaniem, produkcją i dystrybucją, aż do finalnego odbiorcy (konsumenta żywności), której celem jest zaspokojenie wymagań rynku, przy zachowaniu bezpieczeństwa żywnościowego, minimalnych kosztach i minimalnego zaangażowania kapitału”[1]. Natomiast w poprawce do rezolucji Parlamentu Europejskiego „Logistyka transportu towarowego w Europie – klucz do zrównoważonej mobilności” agrologistykę określono jako *minimalizację potrzeb transportowych, wspieranie wzajemnego ponownego wykorzystywania produktów ubocznych oraz obniżanie ryzyka rozprzestrzeniania się chorób zwierzęcych i roślinnych w drodze łączenia produkcji rolnej, działań przetwórczych i dystrybucyjnych*[2].

Niewątpliwie dla rozwoju agrologistyki ważne są zarówno instrumenty prawne, jak i pozaprawne. Te pierwsze uregulowane są zarówno w ustawodawstwie polskim i unijnym, a ich katalog jest rozbudowany oraz uzależniony od przyjętego zakresu definicji agrologistyki.

Celem artykułu jest wskazanie i próba oceny wybranych prawnych czynników rozwoju agrologistyki. Na różnych etapach przemieszania się żywności w ramach łańcucha dostaw wyróżnić możemy wiele regulacji prawnych wpływających właśnie na agrologistykę. Rozważania będą się skupiały na zagadnieniach odnoszących się do rejestru zwierząt, zasad transportu zwierząt i roślin, grup producentów rolnych, umowy kontraktacji oraz środków unijnych.

Rejestry zwierząt

System identyfikacji i rejestracji zwierząt prowadzony przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa jest niewątpliwie istotny w zakresie śledzenia przemieszczania się żywności pochodzenia zwierzęcego. W przypadku wykrycia choroby zwierzęcia, dzięki systemowi można w szybki sposób wycofać żywność pochodzącą z zagrożonego stada oraz podjąć działania związane z likwidacją innych zwierząt, o ile będzie to konieczne. Według ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt² posiadacz zwierzęcia gospodarskiego, podmiot prowadzący miejsce gromadzenia

¹ Dr Aneta Suchoń, Katedra Zarządzania i Prawa, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, e-mail asuchon@up.poznan.pl

² Tekst jedn. Dz. U z 2008, Nr 204, poz. 1281 ze zm.

zwierząt, rzeźnię, zakład przetwórczy jest obowiązani zgłosić kierownikowi biura powiatowego ARiMR, siedzibę stada, miejsce gromadzenia zwierząt, rzeźnię oraz zakład przetwórczy w celu nadania numeru siedziby stada, numeru miejsca gromadzenia zwierząt, numeru rzeźni, numeru zakładu przetwórczego nie później niż w dniu wprowadzenia pierwszego zwierzęcia gospodarskiego do siedziby stada lub miejsca gromadzenia zwierząt. Obowiązek ten nie ma zastosowania do posiadacza zwierząt gospodarskich władającego nimi tymczasowo w związku z prowadzonym zarobkowo przewozem zwierząt gospodarskich.

Transport zwierząt

Kolejnym istotnym instrumentem rozwoju agrologistyki są przepisy prawne dotyczące transportu zwierząt. W tym zakresie polska ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt³ odwołuje do rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań⁴. Według art. 3 rozporządzenia nikt nie może przewozić zwierząt lub zlecać transportu zwierząt w sposób powodujący ich okaleczenie lub przyczyniający się do zadawanie im cierpienia. Ponadto należy spełnić następujące warunki: m.in. środki transportu są przeznaczone, skonstruowane, utrzymywane oraz działają w sposób pozwalający zapobiec zranieniu i cierpieniu oraz w sposób zapewniający bezpieczeństwo zwierząt; zwierzęta mają zapewnioną odpowiednią powierzchnię podłogi i wysokość, właściwe dla ich wielkości i zaplanowanego przewozu. Nadzór nad przestrzeganiem tych wymagań sprawuje Inspekcja Weterynaryjna. Powiatowy lekarz weterynarii wykonuje zadania i uprawnienia określone w przepisach prawnych, w tym: przeprowadza kontrole, wydaje podmiotom zezwolenia na transport zwierząt, licencje dla kierowców i osób opiekujących się zwierzętami podczas transportu oraz wystawia świadectwa zatwierdzenia dla środków transportu drogowego.

Ochrona i transport roślin

Omawiając przepisy mające wpływ na rozwój agrologistyki warto wspomnieć o tych odnoszących się do transportu i ochrony roślin. Można je uznać za jeden z czynników decydujących o wielkości plonów, wpływający na ograniczenie strat w przechowalnictwie oraz jakość produktów przeznaczonych do konsumpcji [3]. Poza tym, to właśnie obrót towarowy pomiędzy państwami stanowi duże zagrożenie dla zdrowotności roślin, dlatego zwalczanie organizmów szkodliwych prócz przepisów polskich regulują także przepisy międzynarodowe. Wspomnieć choćby warto o Międzynarodowej Konwencji Ochrony Roślin FAO czy Porozumieniu w sprawie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych WTO⁵. Na szczeblu unijnym problematyka ta uregulowana jest w Dyrektywie 2000/29/WE z dnia 8 maja 2000 r. w sprawie środków

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2003, Nr 106, poz. 1002 ze zm.

⁴ Dz. Urz. UE.L.003 z 5 stycznia 2005, s. 1 ze zm.

⁵ Dz.U. WE 1994, L. 336, s. 40.

ochronnych przed wprowadzaniem do Wspólnoty organizmów szkodliwych dla roślin lub produktów roślinnych i przed ich rozprzestrzenianiem się we Wspólnocie⁶.

W zakresie transportu roślin chodzi przede wszystkim o stworzenie warunków dla ochrony roślin przed organizmami szkodliwymi. Szczególnie istotne są kontrole fitosanitarne przeprowadzane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa na zasadach określonych w ustawie z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin⁷. Zadania tej instytucji są szerokie i obejmują m.in. obserwacje i kontrole roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów w celu ustalenia występowania: organizmów szkodliwych szczególnie groźnych, dotychczas niewystępujących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub których występowanie nie jest szeroko rozpowszechnione, zwanych "organizmami kwarantannowymi", lub organizmów szkodliwych szeroko rozpowszechnionych, zwanych "organizmami niekwarantannowymi".

Podstawowe obowiązki w zakresie ochrony roślin przepisy nakładają na posiadacza roślin. To właśnie on, w przypadku wystąpienia organizmów kwarantannowych zobowiązany jest do zawiadomienia o tym fakcie wojewódzkiego inspektora lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Jego obowiązkiem jest także zaniechanie sadzenia, siewu, rozmnażania lub transportu roślin oraz obrotu roślinami, produktami roślinnymi lub przedmiotami porażonymi do czasu zakończenia urzędowej kontroli. Rośliny, produkty roślinne lub przedmioty, które są wprowadzane lub przemieszczane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a są szczególnie podatne na porażenie przez organizmy kwarantanne i stwarzają niebezpieczeństwo rozprzestrzeniania się tych organizmów, powinny być zaopatrzone w paszport roślin, świadectwo fitosanitarne albo inne dokumenty przewidziane w przepisach, np. unijnych czy międzynarodowych.

Grupy producentów rolnych

Nie ma wątpliwości, że do rozwoju agrologistyki przyczyniają się grupy producentów rolnych. To właśnie te podmioty są zakładane w celu dostosowania produkcji rolnej do warunków rynkowych, poprawy efektywności gospodarowania, planowania produkcji ze szczególnym uwzględnieniem jej ilości i jakości, koncentracji podaży oraz organizowania sprzedaży produktów rolnych. Grupa producentów rolnych jest istotnym elementem łańcucha dostaw żywności. Działania grup wpisują się w cele agrologistyki do których zaliczamy przecież m.in. tworzenie rozwiązań ułatwiających wspólne nabywanie środków produkcji przez rolników po niższej cenie, organizowanie magazynowania, transport, sprzedaż produktów rolnych, przy zachowaniu bezpieczeństwa żywnościowego.

Grupy producentów rolnych przed wpisem do rejestru grup, prowadzonym przez marszałka województwa, muszą spełnić szereg wymagań określonych w ustawie z 15 września 2000 r. o grupach

⁶ Dz.U. WE 2000, L 169, s. 1.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2008, Nr 133, poz. 849.

producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw⁸. Przede wszystkim akt założycielski grupy oprócz wymagań określonych w odrębnych przepisach powinien zawierać w szczególności m.in.: obowiązek przynależności tylko do jednej grupy w zakresie danego produktu lub grupy produktów; wymóg sprzedaży przez członków grupy całości produktów lub grupy produktów za pośrednictwem grupy oraz odstąpienia od tej zasady. W tym dokumencie mogą być również zawarte postanowienia dotyczące w szczególności: zaopatrzenia członków grupy w środki produkcji, zasad wspólnego użytkowania sprzętu rolniczego; promocji produktów lub grupy produktów wprowadzanych do obrotu; przechowywania, konfekcjonowania i standaryzacji produktów lub grupy produktów.

Prócz grup producentów rolnych założonych zgodnie z ustawą z 15 września 2000 r. odnotować należy także grupy producentów owoców i warzyw działające na podstawie ustawy z 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego.

Umowa kontraktacji

Dla organizacji, planowania, kontroli, transportu produktów rolnych, a także zabezpieczenia dochodów producentów rolnych istotna jest umowa kontraktacji. Przedmiotem tej umowy jest najczęściej wytworzenie i dostarczenie rzepaku, buraków cukrowych, owoców, trzody chlewnej. Popularne są także umowy kontraktacji mleka zawierane najczęściej pomiędzy spółdzielnią mleczarską a jej członkiem. Natomiast stosunkowo rzadko rolnik może zawrzeć umowę kontraktacji na dostarczenie, np. pszenicy, żyta. Regulacja prawna umowy kontraktacji zawarta została w kodeksie cywilnym (art. 613 – 626 k.c.). Zgodnie z art. 613 k.c. na podstawie umowy kontraktacji producent rolny zobowiązuje się wytworzyć i dostarczyć kontraktującemu oznaczoną ilość produktów rolnych określonego rodzaju, a kontraktujący zobowiązuje się te produkty odebrać w terminie umówionym, zapłacić cenę oraz spełnić określone świadczenia dodatkowe, jeżeli umowa lub przepisy szczególne przewidują ich spełnienie. Tymi świadczeniami dodatkowymi może być zapewnienie producentowi możliwości nabycia określonych środków produkcji i uzyskania pomocy finansowej; pomoc agrotechniczna i zootechniczna; premie pieniężne czy rzeczowe.

Stroną umowy kontraktacji jest producent rolny (np. osoba fizyczna, osoba prawna, grupa producentów rolnych i ich związek) oraz kontraktujący (osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka nie posiadająca osobowości prawnej). Warto zaznaczyć, że obecnie w związku z dużą popularnością grup producentów rolnych umowy kontraktacji zawierana są coraz częściej pomiędzy grupą a przedsiębiorcą kontraktującym.

Kodeks cywilny przewiduje, że umowa kontraktacji może zawierać szereg obowiązków, które muszą być spełnione przez plantatora, jak i kontraktującego. Podstawowym obowiązkiem producenta rolnego jest oczywiście wytworzenie i dostarczenie do kontraktującego oznaczonej ilości produktów rolnych, o odpowiedniej jakości. Dlatego rolnicy, którzy zawarli umowy kontraktacji muszą pamiętać przede

⁸ Dz. U. Nr 88, poz. 983 ze zm.

wszystkim, by zakupić materiał siewny na obsianie plantacji w punkcie wskazanym przez kontraktującego oraz zapoznać się z wymaganiami jakościowymi dla produktu rolnego, określonego w umowie kontraktacji. Obowiązki te są istotne dla agrologistyki w aspekcie spełniania wymagań rynkowych i zachowania bezpieczeństwa żywności. Wspomnieć należy, że według art. 617 k.c. kontraktujący jest uprawniony do nadzoru i kontroli nad wykonywaniem umowy kontraktacji przez producenta. Oznacza to, że producent rolny musi umożliwić kontraktującemu lub osobie przez niego upoważnionej wejście na teren plantacji. Ponadto może on dokonywać jej oględzin, pobierać próbki gleby, czy roślin do analizy. Rolnik powinien stosować się do wskazówek i poleceń kontraktującego, a także niezwłocznie go powiadomić o istniejących zagrożeniach dla przedmiotu kontraktacji, które mogą spowodować niemożność wykonania umowy, np. wystąpienie klęski powodzi, suszy, gradobicia, wymarznienia.

W aspekcie agrologistyki istotne jest zagadnienie przekazania wytworzonych w ramach umowy kontraktacji produktów rolnych. Otóż według art. 618 k.c. świadczenie producenta powinno być spełnione w miejscu wytworzenia zakontraktowanych produktów, czyli na terenie gospodarstwa rolnego, chyba że co innego wynika z umowy. W sytuacji zastosowania wspomnianego przepisu to kontraktujący ponosi wszystkie koszty związane z transportem. Przepis ten ma jednak charakter względnie obowiązujący pozwalający stronom na dowolne określenie nie tylko miejsca dostarczenia produktów rolnych, ale też i sposób rozliczenia kosztów związanych z ustalonym sposobem wykonania, na przykład koszty opakowania, ubezpieczenia, transportu itp.[4].

Środki unijne

Bez wątplenia dla rozwoju agrologistyki przyczyniają się fundusze unijne. Przede wszystkim chodzi o środki z PROW 2007-2013 r. Obecnie grupy producentów rolnych, mogą korzystać ze wsparcia finansowego na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 kwietnia 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Grupy producentów rolnych”⁹. Wspomniane podmioty mogą korzystać także z innych programów w ramach PROW 2007 – 2013, np. „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej”¹⁰, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”¹¹ oraz „Działania informacyjne i promocyjne”¹².

⁹ Dz.U. Nr 81, poz. 550 ze zm.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Dz.U. Nr 200, poz. 1444 ze zm.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Dz.U. Nr 139, poz. 883 ze zm.

¹² Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Działania informacyjne i promocyjne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Dz.U. Nr 99, poz. 830 ze zm.

Warto wspomnieć także o pomocy dla grup producentów owoców i warzyw. Wstępnie uznane grupy mogą przeznaczyć uzyskane środki na zapłatę kosztów związanych, np. z utworzeniem grupy i prowadzeniem działalności administracyjnej. Poza tym pomoc finansową można poświęcić na pokrycie części kwalifikowanych kosztów inwestycji ujętych w zatwierdzonym planie dochodzenia do uznania, np. kosztów budowy, zakupu czy rozbudowy budynków oraz budowli przeznaczonych do przechowywania, magazynowania lub przygotowania owoców i warzyw do sprzedaży. Pomoc finansowa dla grup producentów jest wypłacana po zrealizowaniu przez nie półrocznego lub rocznego etapu realizacji planu dochodzenia do uznania w formie rat. Natomiast uznana organizacja producentów owoców i warzyw może korzystać z pomocy unijnej na dofinansowanie funduszu operacyjnego, realizując co najmniej dwa spośród celów określonych w „Strategii krajowej dla zrównoważonych programów operacyjnych organizacji producentów owoców i warzyw w Polsce na lata 2010-2013”, związanych np. z poprawą lub utrzymaniem jakości produktu; poprawą obrotu/marketingu; działaniami w zakresie szkolenia i mającymi na celu wspieranie dostępu do usług doradczych; środkami zapobiegania kryzysom i zarządzania w sytuacjach kryzysowych [5].

Wnioski

Krótkie rozważania na temat prawnych instrumentów rozwoju agrologistyki, pozwalają na wysunięcie wniosku, że odnotować należy coraz więcej przepisów odnoszących się do rejestracji, organizacji, planowania, kontroli i realizacji przepływu produktów rolnych od miejsca wytworzenia surowców rolnych, poprzez zagadnienia związane z ich skupem, magazynowaniem, produkcją i transportem, aż do finalnego odbiorcy (konsumenta żywności)[6]. Jednocześnie należy podkreślić, że regulacje te bardzo często zostały wprowadzone z uwagi na konieczność zachowania bezpieczeństwa żywności, ochrony roślin i zwierząt, zwiększania konkurencyjności polskich czy unijnych producentów rolnych.

Reasumując stwierdzić należy, że rozwój agrologistyki wiąże się z potrzebami polskiej wsi w zakresie lepszej organizacji i funkcjonowania gospodarstw rolnych, powiązania produkcji pierwotnej z przetwórstwem oraz wpisuje się w cele i zadania Wspólnej Polityki Rolnej.

Streszczenie

Celem artykułu było wskazanie i próba oceny wybranych prawnych instrumentów rozwoju agrologistyki. Przedstawiono pojęcie agrologistyki, a następnie rozważania skupiały się na rejestrze zwierząt, zasadach transportu zwierząt, ochronie roślin, grupach producentów rolnych, umowie kontraktacji oraz środkach unijnych.

Selected legal instruments of the development of agro logistics

Abstract

The purpose of this article is to identify and make an attempt to evaluate the development of selected legal instruments of the development of agro logistics. The paper presents the concept of agro logistics and focuses on the register of animals, animal transport rules, plant protection, agricultural producer groups, the procurement contract and the EU funds.

Literatura

- [1,6]. B. Klepacki, *Agrologistyka – nowe wyzwania dla nauki i praktyki*, Logistyka 2011, nr 3.
- [2]. <http://www.agrologistyka.pl/index.php/logistyka-w-rolnictwie>
- [3]. M. Korzycka-Iwanow, *Ochrona roślin w: Prawo rolne* pod red. A. Stelmachowskiego, Warszawa 2009.
- [4]. E. Niezbecka, *Komentarz do art.618 Kodeksu cywilnego w: Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania – część szczególna*, Tom IV, red. A. Kidyba, Lex/el.
- [5]. *Pomoc finansowa w ramach wspólnej organizacji rynków owoców i warzyw Unii Europejskiej*, opracowania zamieszczone na stronie ARiMR www.arimr.gov.pl